

Llibre X

[Orfeu i Eurídice]

D'allà, Himeneu, cobert amb el seu mantell de color safrà,¹ s'allunya travessant la immensitat de l'aire i es dirigeix a la terra dels cícons,² on era invocat inútilment per la veu d'Orfeu.³ El déu hi va acudir, és cert, però no hi va dur les paraules rituals, ni alegria en els rostres, ni uns presagis de felicitat. Fins i tot la torxa que duia crepitava sense parar i feia plorar amb el fum, sense que aparegués cap mena de foc, per molt que era agitada. El desenllaç fou pitjor que els presagis; car, mentre la nova esposa⁴ es passejava per l'herba, acompanyada d'una multitud de nàïades, fou mossegada en el taló per una serp i va morir. Quan el cantaire del Ròdope⁵ la va haver plorat prou en el món d'aquí dalt, es va aventurar també en el món de les ombres i va atrevir-se a baixar fins a l'Estix per la porta del Tènaros;⁶ passant entre

1. Aquest color era el característic del vel de les núvies.

2. Poble de Tràcia.

3. Fill d'Eagre, rei de Tràcia.

4. Eurídice, acabada de casar amb Orfeu.

5. Muntanya de Tràcia. El cantaire és Orfeu.

6. Promontori i ciutat de Lacònia on hi havia un temple de Plutó, déu dels inferns. Hi havia una boca d'entrada a l'infern.

multituds sense pes i entre fantasmes de gent que havia rebut sepultura, va arribar fins a Persèfone i el senyor que governa el regne indesitjable de les ombres.⁷ Cantant al ritme de les cordes de la seva lira, va dir així: «Oh, déus del món que hi ha sota la terra, on hem de caure totes les criatures mortals; si és permès i em deixeu que us digui la veritat sense els circumloquis que caracteritzen la boca dels mentiders, no he baixat aquí per veure l'obscuritat del Tàrtar ni per lligar amb cadenes els tres colls, coberts de colobres en comptes de pèls, del monstre semblant a Medusa;⁸ la causa de la meua vinguda és la meua esposa; un escurçó que va trepitjar li va inocular el seu verí i li va arrabassar la vida en ple creixement. Hauria volgut ser capaç de suportar-ho i ho he intentat, no ho negaré, però l'Amor ha vençut. Aquest és un déu ben conegut en el món de dalt; si també ho és aquí, ho ignoro; però imagino que aquí també ho és. Si la tradició d'aquell antic rapte no és inventada, a vosaltres us va unir també l'Amor.⁹ Per aquests indrets que omplen tothom de temor, per aquest Caos tan gran, pel gran silenci del vostre regne, torneu a teixir, jo us ho suplico, els fils del destí d'Eurídice, tallats massa aviat.¹⁰ Tot ha d'acabar aquí, amb vosaltres; demo-

7. Persèfone o Prosèrpina i Hades o Plutó (noms grecs i romans, respectivament), déus dels inferns.

8. Es refereix a Cèrber, gos amb tres caps que custodiava les portes de l'infern. Era fill de Tifó i d'Equidna. Aquí es diu que tenia al coll colobres en comptes de pèls, i això el fa semblant a Medusa.

9. Prosèrpina va ser raptada per Plutó. Ovidi ho ha explicat ja en el llibre V.

10. Referència als fils que teixien les Parques i que simbolitzaven el destí dels homes. Tallar aquests fils suposava la mort.

rem una mica i, més d'hora o més tard, ens afanyem cap al mateix lloc. Tots venim aquí, aquesta és la nostra casa darrera i sou vosaltres qui regneu durant més temps damunt el gènere humà. Ella també, quan arribi a l'edat madura i hagi viscut un nombre d'anys just, se sotmetrà a les vostres lleis; no demano un present, sinó un préstec. I si el destí em nega aquesta gràcia per a la meva esposa, estic decidit a refusar-me a tornar; alegreu-vos de la mort de tots dos».

Mentre cantava així i s'acompanyava tocant les cordes de la lira, les ànimes sense sang ploraven. Tàntal no tractava d'agafar l'aigua fugitiva, la roda d'Ixíon s'havia aturat, les aus no arrencaven el fetge, les nétes de Belos havien deixat descansar les àmfores i tu, Sísif, t'havies assegut damunt la teva roca.¹¹ Diu la tradició que aleshores, per primer cop, les llàgrimes van humitejar les galtes de les Eumènides, subjugades pel cant; ni l'esposa del rei, ni el déu que regna en les profunditats poden negar-se a les súpliques i criden Eurídice. Ella es trobava enmig dels espectres que acabaven d'arribar i va acostar-s'hi caminant a poc a poc per causa de la ferida. [50] Orfeu del Ròdope la va rebre, i amb ella una condició, no podia girar els seus ulls enrere fins que no hagués sortit de les valls de l'Avern¹² o el do seria anul·lat. Anaven, envoltats d'un silenci pregon, per un camí en pujada, escarpat, obscur, cobert d'una boira espessa i tenebrosa. No eren gaire

11. Tots els càstigs eterns d'aquests personatges han estat ja explicats per Ovidi en el llibre IV. El fetge mencionat és el de Tíci.

12. El món dels morts (vegeu nota 48 del llibre V).

lluny dels límits del món de dalt, i allí, per por que ella defallís i desitjós de veure-la, l'enamorat va girar els ulls i Eurídice va caure enrere en aquell mateix moment; estenia els braços, tractava d'agafar-se i de ser agafada, però la desventurada no aferrava altra cosa que l'aire que s'esmunyia. Ara, en el moment en què moria per segona vegada, no va retreure res al seu espòs —¿què li podia retreure sinó haver-la estimada?— Ella li va dir el darrer adéu, que amb prou feines podia ja arribar a les oïdes d'ell, i es va precipitar altre cop al lloc d'on havia sortit.

Orfeu, en veure la seva esposa morir per segona vegada, va quedar esbalaït, com l'home que, espantat, va veure el gos de tres colls, amb el del mig encadenat;¹³ no va escapar al terror fins que no va canviar la seva natura primera, perquè el seu cos es va transformar en pedra; o com Òlenos, que va carregar amb el delictes i va voler semblar culpable; o com tu, infortunada Letea, massa creguda en la teva bellesa; un dia van ser cors molt units i ara són pedres que descansen sobre l'Ida humit.¹⁴ Orfeu suplicava i tractava en va de passar per segona vegada; el barquer¹⁵ li ho impedia; tot i així, va restar assegut a la riba durant set dies, descurat i sense tastar els dons de Ceres;¹⁶ els seus únics aliments van ser el neguit, el dolor que sentia

13. Res més no se sap d'aquest home, que va quedar petrificat en veure el gos Cèrber, que era dut encadenat per Hèrcules en compliment d'un dels treballs d'aquest.

14. No sabem res més de la història d'Òlenos i de Letea.

15. Caront, que amb la seva barca transportava els morts a l'altra banda del l'Aqueront, el riu o la llacuna que separava el món dels vius i el dels morts.

16. Els aliments.

en el cor i les llàgrimes. Queixant-se de la crueltat dels déus, va retirar-se a les altures del Ròdope i a l'Hèmon, sacsejat pels aquilons. El Tità havia posat fi per tres vegades ja al cicle de l'any, que tanquen els Peixos, habitants de les aigües,¹⁷ i Orfeu havia fugit tot tracte amorós amb les dones, sigui per la desgràcia que li havia succeït, sigui perquè ho havia promès. Moltes dones, però, cremaven de desig d'unir-se al poeta, i moltes havien sentit el dolor del rebuig. Va ser ell, fins i tot, qui va ensenyar als pobles de Tràcia a traslladar el seu amor als mascles tendres i a collir-ne, abans de la juvenesa, les flors primeres de la breu primavera de la vida.

[Els arbres que caminen]

Hi havia un turó i dalt del turó un planell extens, que l'herba i la gespa cobrien d'un mantell verd. En l'indret no hi havia cap ombra; però quan el poeta nascut de déus¹⁸ va seure allà i va fer vibrar les seves cordes sonores, l'ombra va acudir al lloc; no hi mancava l'arbre de Caònia,¹⁹ ni el bosc de les Helíades,²⁰ ni l'alzina²¹ de fullatge elevat, ni els

17. El tità és el sol. Els Peixos són la darrera constel·lació que tanca el cicle de l'any al febrer i al març. El primitiu any romà començava el mes de març, coincidint amb la primavera i amb la represa del cicle de la vida.

18. Segons algunes versions de la genealogia d'Orfeu, aquest era fill del déu Apol·lo i de la musa Cal·líope.

19. Regió del nord-oest de l'Epir. L'arbre és l'alzina.

20. La transformació de les Helíades en arbres ha estat explicada per Ovidi en el llibre II.

21. Una altra variant d'alzina, en llatí *aesculus*, que no ha estat identificada. Més tard encara n'apareix una nova varietat.

til·lers tendres, ni el faig, ni el llorer virginal.²² També hi eren els avellaners fràgils, el freixe, emprat per fer javelines, l'avet, que no té nusos, l'alzina, encorbada pel pes de les glans, el plàtan, tan alegre, i l'erable, de colors variats; amb ells hi eren els salzes, que solen créixer a la vora dels rius, els lotus aquàtics, el boix, sempre verd, els tamarius prims, la murtra bicolor i el marfull amb les seves baies blavoses. Vosaltres també hi vàreu acudir, hores de peus tortuosos, i, amb vosaltres, [100] vinyes carregades de pàmpols i oms coberts de vinyes, freixes de flor, avets roigs, arboços carregats de fruits vermells, palmes flexibles, guardó dels vencedors, i tu, pi de fronda espessa i de cimall eriçat, l'arbre car a la mare dels déus, si és veritat que Atis, estimat per Cíbele,²³ va canviar en aquesta la seva figura humana i va endurir-se fins a formar el seu tronc.

[Ciparissus]

A aquesta multitud es va afegir el xiprer²⁴ de forma cònica, ara arbre, però abans un noi, estimat pel déu que domina les cordes de la lira i les de l'arc.²⁵ En els camps de Cartea²⁶ hi havia un cérvol immens, consagrat a les nimfes; la seva cornamenta era tan ampla que proporcionava al

22. Perquè el llorer havia nascut de la metamorfosi de la nimfa Dafne perseguida per Apol·lo (vegeu el llibre I [Dafne]).

23. Deessa frígia, identificada amb la deessa Rea, esposa de Cronos (Saturn) i mare de Zeus (Júpiter) i dels déus de la generació d'aquest.

24. En grec *Kyp írissos*.

25. Apol·lo.

26. Ciutat de l'illa grega de Ceos, avui Poles.